

Messiaans Jodendom vanaf de eerste eeuw tot onze tijd in vogelvlucht

Lezing gehouden op de studiedag 23 maart 2019 van de Jules Isaac Stichting. Thema van de studiedag was ‘Messiaans Jodendom in onze tijd: een appèl aan de Kerk.’

door Jeroen Bol

‘In vogelvlucht’ staat niet voor niets in de titel van de lezing. Ik adviseer u dan ook om niet te veel te letten op wat u mogelijk mist in mijn verhaal. Het kan niet anders of u zult sommige belangrijke dingen missen. Ik hoop u de grote lijnen te laten zien. En ik zal regelmatig even inzoomen op een bijzonder moment of een markant persoon.

Vreemd genoeg bestaat er bij mijn weten slechts een boek waarin de geschiedenis van 2000 jaar Joodse christenen en Messiaanse Joden beschreven staat. The History of Jewish Christianity. Het boek verscheen in 1936 en is geschreven door Hugh Schonfield, een Engelse Messias belijdende Jood. Het boek is zeker niet volledig. Maar dat kon ook moeilijk anders. Het was een pionierswerk. Schonfield was de eerste die heel deze geschiedenis in een werk in kaart heeft proberen te brengen. Het biedt een schat aan boeiende informatie. Het ligt op onze boekentafel.

Het onderwerp van vandaag is de betekenis van het Messiaanse Jodendom (Messianic Judaism) voor de kerk van nu. In deze lezing versta ik onder een Messiaanse Jood een Joodse man of vrouw die Jezus als de Messias belijdt en zich op een of andere wijze houdt aan de Thora. Jongetjes worden besneden, de spijswetten worden toegepast, de sabbat wordt gehouden en de Joodse feesten worden gevierd.

Laten we naar het allereerste begin gaan, naar de genesis van van de Joodse Jezus beweging, de beweging waaruit later de christelijke kerk is voortgekomen. Hiervoor moeten we in het Nieuwe Testament zijn. En dan met name in het boek Handelingen en de brieven van Paulus. Rond Pinksteren hoor je in een prediking nogal eens dat Handelingen twee de geboorte van de kerk beschrijft. Maar dat is toch echt een te simpele voorstelling van zaken. Wat we beschreven zien in het boek Handelingen is een nieuwe beweging binnen het Jodendom van die dagen. Het Jodendom was in die dagen verre van eenvormig. Het was springlevend, vol dynamiek en kende veel verschillende bewegingen. Een paar bekende zijn de Essenen, Farizeeën, Sadduceeën en Zeloten. Die allereerste Joodse Jezus gelovigen, laten we ze even zo noemen, vormden eveneens een vernieuwingsbeweging binnen het Jodendom in de eerste eeuw. Een vernieuwingsbeweging die net als andere Joodse bewegingen in die tijd van bezetting en vaak wrede Romeinse

onderdrukking, uitzag naar de verlossing van Israël door de Messias. Dat was natuurlijk ook de achtergrond van hun vraag in Handelingen 1: Here, herstelt u in deze tijd het koningschap voor Israël?

Een groeiend aantal theologen komt de laatste jaren tot de overtuiging dat ook de apostel Paulus een Thora onderhoudende Jood was. In Handelingen zien we natuurlijk vooral door de prediking van Paulus veel heidenen toetreden. Maar de Joodse apostelen en discipelen blijven tot de vernietiging van de tweede tempel in het jaar 70 de hoofdrol spelen in deze jonge nieuwe beweging. Denk naast Paulus onder meer aan Petrus, Jakobus, Barnabas en Timotheus. Ze noemden zichzelf natuurlijk niet zo, maar we zouden ze met recht Messiaanse Joden mogen noemen. Joden die geloven dat Yeshua de Messias is en zich aan de Mozaische wetten houden. Het is verhelderend om even stil te staan bij wat Mark Kinzer schrijft over het besluit van de apostelen in Handelingen 15. Kinzer legt er terecht de vinger bij dat de vraag of de heidenen die tot geloof waren gekomen zich nu ook aan de Thora moesten houden alleen maar een punt van heftige discussie heeft kunnen worden omdat het voor iedereen duidelijk was dat de gelovige Joden dat wél moesten. Want zou een Jood die in Jezus geloofde niet langer verplicht zijn geweest zich aan de Thora te houden, dan was er immers geen enkele reden voor een hele discussie over de vraag of de heidenen zich aan de Thora zouden moeten houden.

De Joodse gelovigen vormden in de tijd voor het jaar 70 dus nog de meerderheid in deze nieuwe beweging binnen het Jodendom. Handelingen 21 spreekt van duizenden gelovige Joden alleen al in Jeruzalem, allen ijveraars voor de Wet staat daar veelbetekenend. Duizenden Messiaanse Joden in Jeruzalem! Jeruzalem was het centrum van de beweging. Na het einde van de Joodse opstand en de vernietiging van de tempel in het jaar 70 komt de jonge beweging in heel ander vaarwater terecht. Het beeld wordt minder duidelijk. Het boek Handelingen kan ons hier niet verder gidsen. Dat eindigt immers ergens rond het jaar 60. Er is verder maar weinig informatie over wat zich in de periode van 70 tot 100 heeft afgespeeld. Voor ons onderwerp is de belangrijkste vaststelling dat tegen het jaar 100 bekeerde heidenen de meerderheid zijn gaan vormen. De beweging is dan intussen sterk gegroeid.

En dan vindt er een opmerkelijke ontwikkeling plaats. In de brieven van Ignatius, bisschop van Antiochië in het jaar 110, in de brief van Barnabas van rond het jaar 130 en in de dialoog met Trypho van Justinus van rond het jaar 160 zien we dat er ineens zeer negatief gesproken wordt over het houden van de Thora door Joodse Jezus gelovigen. Dat is een trendbreuk met wat we lezen in het N.T. zelf.

Ik laat u enkele citaten van Ignatius horen. De eerste drie citaten komen uit zijn brief aan de Magnesiërs.

Eerste citaat: "Dwaalt niet af door vreemde leerstellingen en oude fabels die tot niets dienen. Want als we nog steeds leven volgens de Joodse Wet, erkennen we dat we de genade niet hebben ontvangen. De heilige profeten leefden immers overeenkomstig Jezus Christus."

Tweede citaat: "Wie echter die verouderde gewoonten de rug hebben toegekeerd, zijn gekomen tot de nieuwe verwachting; ze houden de Sabbat niet meer, maar houden zich aan de dag van de Heer."

Derde citaat: "Doet dus het slechte zuurdeeg weg, dat verouderd en verzuurd is, en wordt veranderd in het nieuwe zuurdeeg, dat Jezus Christus is. (...) Dwaas is het Jezus Christus te belijden en toch naar de wijze der Joden te leven. Want het Christendom geloofde immers niet in het Judaïsme, maar het Judaïsme in het Christendom, zodat elke tong die gelooft tot God zal worden toegevoegd."

En in zijn brief aan de christenen in Philadelphia schrijft Ignatius het volgende: "Maar als iemand u Judaïsme predikt, luister niet naar hem. Want het is beter 'Christianismos' (Christendom) te horen van iemand die besneden is dan loudaismos (Judaïsme) te horen van iemand die onbesneden is."

Ignatius was de eerste die het woord 'Christianismos' gebruikte, wat hier vertaald wordt met Christendom. Hij ziet Christianismos in scherpe tegenstelling met wat hij loudaismos, Judaïsme noemt. Maar deze tegenstelling op deze manier bestond vijftig jaar eerder in de tijd van Paulus helemaal nog niet. We zien hoe met deze nieuwe term Christianismos de identiteit van de vroege kerk door Ignatius anders wordt ingevuld. Christianismos is volgens de bisschop van Antiochië niet verenigbaar met loudaismos. Het oude zuurdeeg, loudaismos, moet vervangen worden door het nieuwe zuurdeeg, Jezus Christus. Joodse Jezus gelovigen horen te stoppen met het houden van de Thora.

Was pakweg 60 jaar eerder in Handelingen 15 nog de vraag of heiden gelovigen de Thora moesten houden, nu werd de vraag of Joodse gelovigen de Thora nog wel mochten houden. Justinus stond op het standpunt dat een Jood die in Jezus gelooft nog wel behouden kon worden als hij zich aan de geboden van Mozes wilde blijven houden. Ook al was het houden van die geboden niet langer wenselijk. Maar andere kerkleiders dachten daar anders over. Uiteindelijk zou de harde lijn het winnen. Geen ruimte meer voor het houden van de Thora door Joodse christenen.

De vraag rijst dan natuurlijk hoe dit denkbeeld al zo vroeg, rond het jaar 100, in de vroege kerk ingang heeft kunnen vinden. Wat verklaart die omslag die plaats vond binnen zo'n kort tijdsbestek? Het antwoord op deze vraag is niet eenvoudig. Maar het had in ieder geval veel te maken met het zoeken naar hun identiteit door de heidenchristenen die nu binnen de nieuwe van oorsprong Joodse beweging de meerderheid waren gaan vormen. De grote opstand van de Joden tegen de Romeinen en de verwoesting van de tempel in het jaar 70 hebben ook een grote rol gespeeld. De heidenchristenen stonden voor de uitdaging hun nieuwe identiteit in Christus te vinden binnen het complexe maatschappelijke en godsdienstige krachtenveld van die tijd. Ze hadden te maken met de Romeinse overheid die niet zo maar iedere nieuwe beweging toestond. En ze hadden natuurlijk te maken met hun Joodse medegelovigen die, omdat ze Joden waren, ook geassocieerd werden met die opstand tegen Rome. En dan was er ook de relatie tot de synagoge, de grote aantallen Joden die niet geloofden dat Jezus de beloofde Messias was. En tenslotte hadden de heiden gelovigen natuurlijk te maken met heidense verwanten, vrienden en bekenden die niet tot dit nieuwe geloof overgingen. Theologen als Magnus Zetterholm en William Campbell hebben hier zeer verhelderend over geschreven. Volgens deze theologen heeft in het vormen van die nieuwe identiteit het zich afzetten tegen de Joodse gelovigen in de vroege kerk een grote zo niet doorslaggevende rol gespeeld. De vroege kerk ging zichzelf zien als het nieuwe Israël en zette het Israël binnen hun eigen gelederen, de Messiaanse Joden, in feite buiten spel. Die moesten ophouden de Wet te houden. Dat hoefde het nieuwe Israël immers ook niet meer. Hier ligt volgens theologen als Campbell en Zetterholm de kern van het ontstaan van vervangingsdenken en antijudaïsme. Het is zonder meer een complexe en niet eenvoudig te doorgronden geschiedenis. Het onderzoek ernaar, het in kaart brengen wat er in die periode van het jaar 70 tot het jaar 150 zich

in de vroege kerk heeft afgespeeld, het is nog steeds in volle gang. U vindt er een en ander over op de boekentafel. Voer voor theologen...

Maar hoe complex deze geschiedenis ook is, het eindresultaat was wel duidelijk. Het oude Israël had volgens de vroege kerkvaders afgedaan, het was geoordeeld door God omdat het Jezus niet als Messias erkende. Zie naar Jeruzalem voor het bewijs hiervan. De tempel staat er immers niet meer...

De tweede grote Joodse opstand tegen de Romeinse bezetter, onder Bar Kochba van 132-135, liep eveneens rampzalig af voor de Joden. Joods Jeruzalem werd nu volkomen met de grond gelijk gemaakt en herbouwd als een Romeinse stad. Joden werd voor eeuwen de toegang tot de stad ontzegd. Voor de kerkvaders, de theologen van de vroege kerk was het duidelijk. 'Het is einde verhaal voor het Joodse volk. De kerk is het nieuwe Israël.' Het was het begin van een lange traditie van vervangingsdenken en van het antijudaïsme die in de christelijke traditie mainstream zou blijven tot in de 20^e eeuw.

Waren de kerkvaders uitgesproken negatief over de Joden, dat lag vaak heel anders bij de doorsnee christen in die tijd. De afgelopen jaren is in diverse studies aangetoond dat minstens tot het jaar 400 vaak sprake was van positieve contacten van christenen met Joden, van druk grensverkeer tussen de kerk en de synagoge. De polemieken van de kerkvaders tegen de Joden, bekend als de *adversus judaeos* literatuur, was zeker niet representatief voor wat er plaats vond op het grondvlak van de kerk. Het heeft er alle schijn van dat zelfs tot tegen het jaar 1000 hier en daar nog sprake was van een ontspannen omgang van Joden met christenen.

Het concilie van Nicea in 325, dat plaatsvond 13 jaar na de bekering van keizer Constantijn, is zonder meer een mijlpaal geweest. Sinds Nicea werd stap voor stap steeds meer anti-Joodse wetgeving ingevoerd. Dit maakte de positie van Messiaanse Joden nog moeilijker. Zij vielen nu letterlijk tussen wal en schip van kerk en synagoge. Veel van hen woonden in die tijd in Syrië en in Dekapolis, aan de overzijde van de Jordaan. Ook zochten velen hun toevlucht verder naar het oosten, naar Mesopotamië en de Perzische gebieden, buiten de invloedssfeer van het Romeinse rijk en het kerkelijk gezag.

Maar wat komen we in de geschriften van de kerkvaders over Messiaanse Joden tegen? Het beeld dat de kerkvaders van hen schetsen is verre van eenduidig. De voortreffelijke studie *Verus Israel* van de Franse historicus Marcel Simon, en het boek *Jewish Believers in Jesus* onder redactie van Oskar Skarsaune geven, voor zover de schaarse bronnen het mogelijk maken, een zo goed mogelijk beeld.

Simon en Skarsaune noemen met name de kerkvader Origenes als een van de meest betrouwbare bronnen. Origenes schrijft over Joodse christenen die volgens hem doorgaans Ebionieten genoemd worden. Eerder al had Irenaeus aan het eind van de tweede eeuw ook al over Ebionieten geschreven. Hieronymus schrijft eind vierde eeuw over Joodse christenen die Nazareners werden genoemd. Hieronymus, die in Palestina woonde schetst een beeld van Joodse gelovigen die er een orthodox geloof op na houden en zich alleen maar onderscheiden van andere christenen doordat ze een Joodse levensstijl hadden. Het is waarschijnlijk dat Ebionieten en Nazareners namen zijn voor min of meer dezelfde categorie Joodse christenen. Er was onder hen waarschijnlijk geen sprake van fundamentele leerverschillen. Marcel Simon en Skarsaune benadrukken beiden wel dat het Joodse christendom in de vroege kerk zeker divers was, maar die diversiteit zat hem volgens

hen meer in de Joodse levensstijl dan in de leer. Het specifieke karakter varieerde afhankelijk van plaats en tijd. Er was niet zoiets als één Joods christendom. Net zo min als er in die tijd een enkel Jodendom of een enkel Christendom bestond. Dat is vandaag niet anders.

Vermeldenswaard is het volgende citaat uit de vierde eeuw van Epiphanius over de Nazarenen. Citaat: "Slechts een ding onderscheidt hen van de Joden, en het is ook maar een ding dat hen onderscheidt van christenen. Ze verschillen met de Joden van mening over het geloof in Christus dat ze hebben. Ze onderscheiden zich van christenen omdat ze zich nog gebonden achten aan de Wet, waaronder de wet van de besnijdenis, het houden van de sabbat en de rest."

Van Hieronymus is het volgende vaak genoemde citaat: "In onze dagen bestaat er een sekte onder de Joden in al de synagogen in het oosten, die de sekte van de Miniem wordt genoemd, ze wordt veroordeeld door de Farizeeën. De aanhangers van deze sekte worden doorgaans Nazareners genoemd; ze geloven in Christus de Zoon van God, geboren uit de maagd Maria; en ze zeggen dat Hij die geleden heeft onder Pontius Pilatus en is opgestaan, dezelfde is als in Wie wij geloven. Maar terwijl ze verlangen om zowel Joden als Christenen te zijn, zijn ze het geen van beide." Let u vooral op die laatste woorden: ze zijn het geen van beide. Met andere woorden: deze Nazereners hebben eigenlijk geen bestaansrecht, geen been om op te staan. Ze zijn vlees noch vis.

Beide citaten stammen uit eind vierde, begin vijfde eeuw. De scheidslijnen tussen de kerk en de synagoge zijn na Nicea scherp getrokken. Voor zoiets als een Joods christendom is nu echt geen ruimte meer.

Het hoeft ons dan ook niet te verbazen dat de resterende Messiaanse Joden het in de eeuwen die volgden steeds moeilijker kregen. Ze stonden er alleen voor. Geen steun van de kerk, geen steun van de synagoge. In het oosten deed de komst van de Islam hen geen goed. In het westen werd hen door het tweede concilie van Nicea in 787 de duimschroeven verder aangedraaid.

Dit tweede concilie van Nicea in het jaar 787 is toch wel een belangrijk moment. Hier wordt de lijn die in de tweede eeuw al gekozen was uiteindelijk ook in kerkelijke wetgeving vastgelegd. Het feit dat de kerk het nodig vond het verbod op Joodse praxis nu bij wet vast te leggen is volgens mij een aanwijzing dat er ook toen nog steeds Joodse christenen waren die zich aan de Thora hielden. Want wanneer zij toen al volkomen van het toneel verdwenen waren, dan was die wetgeving immers overbodig geweest.

Ik citeer uit de besluiten van het concilie: "Aangezien sommigen die dwalen in het bijgeloof van de Hebreëën, hebben gemeend Christus onze God te mogen bespotten, en terwijl ze veinzen bekeerd te zijn tot de religie van Christus, Hem ontkennen, en in hun eigen huizen in het geheim de sabbat houden en zich in het geheim houden aan andere Joodse gewoonten, besluiten wij bij deze dat zulke personen niet worden toegelaten tot de communie, dat ze niet mogen deelnemen aan de gebeden, noch in de kerk mogen worden toegelaten. Maar laat dergelijke mensen openlijk Hebreëën zijn volgens hun religie, en laat hen niet hun kinderen brengen om gedoopt te worden. Evenmin mogen ze een slaaf kopen of bezitten. Maar als iemand van hen, uit een oprecht hart en in geloof, is bekeerd en het geloof belijdt met heel zijn hart, volledig afstand doet van hun gewoontes en gebruiken, zodat anderen overtuigd en bekeerd worden, zo iemand moet toegelaten en gedoopt worden. En zie erop toe dat hen geleerd wordt dat ze er zorg voor dragen zich ver te houden van de voorschriften van de Hebreëën. Maar als ze dit niet zullen doen, laat hen dan nooit in de kerk ontvangen worden." Tot zover de tekst uit dit concilie.

Joden die in die tijd tot de kerk wilden toetreden moesten een speciale geloofsbelijdenis doen alvorens ze als christen erkend en geaccepteerd werden. Ik laat u een gedeelte uit zo'n belijdenis horen:

"Ik doe afstand van alle gebruiken, ceremonies, mozaïsche wetten, ongedesemde broden, het offeren van lammeren door de Hebreeën, en al de andere feesten van de Hebreeën, offers, gebeden, besprenkelingen, reinigingen, heiligingen en zoenoffers, en dagen van vasten, en nieuwe manen en sabbatten, en bijgeloven en gezangen en liederen en plechtigheden en synagoges, en het eten en drinken van de Hebreeën; in een woord, ik verwerp en doe afstand van absoluut alles dat Joods is, iedere wet, iedere religieuze plechtigheid en gewoonte en boven alles verwerp ik de Antichrist die al de Joden verwachten in de gedaante en de verschijningsvorm van Christus; en ik verbind mij aan de ware Christus en aan God. (...) En mocht ik aangetroffen worden terwijl ik met Joden eet, of met hen de feesten vier, of in het geheim met hen spreek en en het christelijk geloof veroordeel in plaats van hen openlijk te weerleggen en hun ijdele geloof te veroordelen (...) moge ik dan vervloekt zijn in de toekomstige wereld en moge mijn ziel dan gezet worden bij satan en de duivels." Tot zover het citaat.

Meer van dergelijke belijdenissen zijn te vinden in de belangrijke studie van de Engelse theoloog James Parkes, 'The Conflict of the Church and the Synagogue'. Wie in de Middeleeuwen als bekeerde Jood tot de kerk wilde toetreden moest niet alleen zijn of haar Joodse identiteit volkomen prijsgeven, hij of zij mocht vaak zelfs geen omgang meer hebben met andere Joden. Is het verwonderlijk dat veel Joden die stap weigerden te zetten? De kerk maakte het voor Joden onmogelijk om christen te worden en tegelijk hun Joodse identiteit te behouden. Desondanks hebben volgens de Messiaanse Joodse theoloog David Rudolph vanaf het jaar 400 tot de moderne tijd miljoenen Joden zich tot het christendom bekeerd. Ik heb me eerlijk gezegd over verbaasd over dit heel hoge aantal.

Van Messiaanse Joden die openlijk en ongehinderd hun geloof in Yeshua combineerden met trouw aan de Thora was dus vanaf de vierde eeuw tot de 19^e eeuw in christelijk Europa geen sprake meer.

Hoe kwam dan de omslag na 1500 jaar? De eerste zaadjes daarvoor werden gezaaid werden met de komst van de Reformatie. De Reformatie bracht een einde aan de hegemonie van de Rooms Katholieke Kerk in grote delen van West Europa. De Bijbel kon nu voor het eerst door leken in hun eigen taal gelezen worden. Vooral in de calvinistische reformatie was er sterke aandacht voor het Oude Testament en voor de belangrijke plaats van de verbonden met Israël. Dit bracht verschillende Engelse puriteinse theologen in de 17^e eeuw tot erkenning van de landbelofte en de verwachting dat de Joden zullen terugkeren naar het land dat hen door God is beloofd. Deze messiaanse verwachting met een duidelijke plaats voor het Joodse volk was iets volkomen nieuws in de kerk. Deze messiaanse toekomstverwachting zou de komende eeuwen sterk aan invloed gaan winnen.

De Engelsman John Toland was de eerste christelijke theoloog sinds Ignatius die in 1725 een lans breekt voor de rechtmatige plaats van Messiaanse Joden binnen de kerk. Toland schrijft onder meer: "Uit de geschiedenis van de Nazarenen, en meer in het bijzonder uit de duidelijke woorden van de Schrift, leidt ik af dat er onderscheid bestaat tussen twee soorten christenen, die uit de Joden en die uit de volken: niet alleen dat er zo'n onderscheid bestond (wat niemand ontkent) maar dat het eveneens rechtens zo moest zijn (wat iedereen ontkent) en dat het zo bedoeld was in het

oorspronkelijke plan van het christendom. Ik bedoel dat de Joden, hoewel ze zich verenigden met de bekeerde heidenen, en hen als broeders erkenden, toch gehouden waren in alle generaties na hen hun eigen Wet te blijven onderhouden, en dat de heidenen, die in zoverre Joden waren geworden doordat ze de Ene God erkenden, de Joodse Wet niet hoefden te houden.(...) Deze eenheid zonder eenvormigheid, tussen Jood en heiden, is de bewonderenswaardige economie van het Evangelie.“

Dit zijn zonder meer verbluffende uitspraken. Zoiets was de afgelopen 1600 jaar niet meer gehoord in de kerk. John Toland was de eerste die dit zag. Hij was zijn tijd ver vooruit.

Dan gebeurt er tien jaar later in 1735 iets dat minstens zo verbluffend was. De opwekkingsprediker graaf Ludwig von Zinzendorf sticht in Herrnhut in Zuid Duitsland een zogenaamde Judenkehille, een Joodse gemeente. Binnen de bestaande Broedergemeente, gesticht door de Moravische broeders, verschaft Zinzendorf Joodse christenen al de ruimte om zich aan de Joodse Wet te houden. Zoiets was sinds Nicea niet meer voorgekomen. Later zou Zinzendorf zijn strategie verder aanpassen en kwam hij tot de conclusie dat het nog beter zou zijn als deze Judenkehille een van de kerk onafhankelijke positie kregen binnen de Joodse gemeenschap zelf. Er werden plannen gemaakt een dergelijke Joodse gemeente ook in Londen te vestigen. In 1775 hadden de Moravische broeders volledig autonome Joodse gemeentes helpen stichten in Duitsland, Engeland en Zwitserland. De Moravische broeders of Hernhutters hebben in de 18^e eeuw allerlei indrukwekkend vernieuwend pionierswerk verricht op het gebied van zending. Dit was daar zeker ook een staaltje van.

De 19^e eeuw is zonder meer de eeuw van de doorbraak geweest. De Franse Revolutie bracht de Joden in die 19e eeuw voor het eerst in veel West-Europese landen burgerrechten. Dat gaf hen de mogelijkheid om zich eindelijk op min of meer gelijk speelveld in de maatschappij te bewegen. Dus ook de mogelijkheid om in vrijheid de stap naar het christendom te doen zonder de verplichting hun Joodse identiteit prijs te geven. Dit was ook de eeuw dat met name in Engeland heel veel christenen sterk geïnteresseerd waren geraakt in de Bijbelse profetieën aangaande Israël en in alles wat met het Jodendom te maken had.

De 19^e eeuw was ook de zendingseeuw. Er is in deze eeuw ook onder de Joden in Engeland en elders in Europa veel zending bedreven. Kenmerkend voor deze zendingsgenootschappen was dat ze vrij waren van het oude antijudaïsme. De zending werd bedreven met respect en uit liefde voor het Joodse volk. Dat was echt iets nieuws voor Joden en niet weinigen stonden open voor een evangelie dat op deze wijze werd gebracht. Een van de eerste zendingsgenootschappen was de in 1809 opgerichte London Society for Promoting Christianity amongst the Jews.

In 1813 wordt eveneens in Londen door 41 Joodse christenen los van enige christelijke bemoeienis een eigen Joodse vereniging opgericht met de naam Beni Avraham, kinderen van Abraham. Naast de diensten en gebedsbijeenkomsten worden dagelijks door hen de zieken bezocht. Ook is er veel aandacht voor Joodse bekeerlingen en voor Joden die meer van het evangelie willen weten.

Heel bijzonder is dat in 1841 vanuit Engeland met toestemming van de sultan het eerste anglicaanse bisdom in Jeruzalem wordt opgericht, Christ Church in Jeruzalem. Michael Solomon Alexander, een Joodse christen wordt beroepen als eerste bisschop. Voor het eerst sinds het jaar 135 is opnieuw een Joodse christen bisschop in Jeruzalem.

Ik kan lang niet alles noemen, er gebeurt ineens zoveel in de 19 en ook in de 20e eeuw. Ik kan jammer genoeg alleen de meest belangrijke personen en initiatieven noemen. Voor een meer volledig overzicht verwijs ik u graag naar de boeken van Evert van de Poll, Kees Jan Rodenburg en Hugh Schonfield.

In 1867 wordt dan door acht Joods christelijke leiders in Engeland de Hebrew Christian Alliance opgericht. Bij de oprichting zegt een van de sprekers "Laten we onze identiteit niet opgeven. Wanneer we Christus belijden houden we niet op Joden te zijn." En de initiatiefnemer Dr. Schwartz schreef achteraf "We mogen met vrijmoedigheid zeggen dat een dergelijke bijeenkomst van uitsluitend Joden die zo samenkwamen sinds de vroege kerk niet meer is voorgekomen."

Een van de meest markante Joden uit die tijd is Joseph Rabinowitz geweest. Rabinowitz woonde in Kishinev, hoofdstad van het huidige Moldavië. Getriggerd door de vreselijke pogroms in zijn tijd ging hij in 1882 pooshoogte nemen in Palestina om te onderzoeken welke mogelijkheden er waren voor Joden om zich daar te vestigen. Toen hij op een dag vanaf de Olijfberg neerkeek op Jeruzalem kreeg hij in een flits als vanuit het niets de gedachte "De sleutel tot het Heilige Land is in de handen van onze broeder Jezus". Dit sloeg bij hem in als de spreekwoordelijke bom. Rabinowitz keert vervolgens met zijn nieuw gevonden geloof in Yeshua terug naar Kishinev en gaat meteen onder zijn mede Joden met kracht het evangelie prediken. Hij kreeg in korte tijd veel volgelingen, ook in andere steden. Verschillende kerkgenootschappen bieden hem een predikantplaats aan, hij gaat er niet op in. Joseph Rabinowitz sticht een Joods christelijke synagoge. De besnijdenis, de sabbat, Pesach en het Wekenfeest werden gehouden. Hij sluit zich met zijn beweging principieel bij geen enkel kerkgenootschap aan. Voor hem was geloof in Yeshua geen christelijke maar een intern Joodse aangelegenheid. Jezus de Jood was immers een van hen. De beweging van Rabinowitz trok internationaal heel veel aandacht. Veel zendingsgenootschappen waren gefascineerd door deze puur Joodse Jezus beweging. Het was een volkomen nieuw fenomeen. Rabinowitz wordt tegenwoordig als een van de belangrijkste wegbereiders van het moderne Messiaanse Jodendom gezien.

Een andere markante figuur uit die zelfde tijd is de Hongaarse rabbi Isaac Lichtenstein. Lichtenstein kwam na jaren als rabbi gediend te hebben na lezing van het Nieuwe Testament tot de overtuiging dat Jezus de Joodse Messias is. Hij blijft vervolgens gewoon rabbi en begint in zijn synagoge vanuit het N.T. over Jezus te spreken. Verschillende van zijn gemeenteleden staan open voor wat hij vertelt. Natuurlijk komt er ook verzet maar Lichtenstein heeft nog een aantal jaren als rabbi kunnen aanblijven. Hij heeft zich nooit willen laten dopen. Dat werd immers gezien als overgaan naar de kerk. Net als Rabinowitz zag Lichtenstein het geloof in Jezus als iets volkomen Joods.

Na de Eerste Wereldoorlog blijkt dan dat er tijdens die oorlog in Oost Europa tienduizenden Joden tot geloof in Jezus gekomen zijn. In 1925 wordt mede daarom de International Hebrew Christian Alliance opgericht. Er wordt een grote internationale conferentie gehouden waar maar liefst 18 landen vertegenwoordigd zijn waaronder ook Nederland. De Alliance droeg sterk bij aan de verdere verspreiding van het evangelie onder vooral de Oost Europese Joden. Ook in de jaren dertig komen nog duizenden Joden in Midden- en Oost Europa tot geloof in Yeshua. Het merendeel van hen zou in de jaren veertig door de nazi's worden vermoord.

Dan maken we een sprong naar 1967. De staat Israël is dan intussen een feit. Ook in de Verenigde Staten waren veel christen joden die zichzelf Hebrew Christians noemden. Hoewel ze wel

probeerden hun Joodse identiteit vast te houden lukte dat vaak niet. Met name hun kinderen haakten vaak af. Maar de spectaculaire overwinning van Israël in de zesdaagse oorlog in 1967 bleek een sterke aanjager voor een zelfbewuste Joodse identiteit, vooral onder veel jonge Amerikaanse Joden. Eind jaren zestig kwamen veel van hen tot geloof in Jesus. Er werd zelfs gesproken van een opwekking. Deze jonge generatie koos radicaal voor een voluit Joodse levensstijl. Zij combineerden het geloof in Yeshua met het houden van de Thora, met een Messiaans Joodse halacha. De oudere generatie wilde daar doorgaans niet aan maar de jongeren waren vastbesloten op verandering uit.

Onder invloed van deze ontwikkeling veranderde de Hebrew Christian Alliance of America in 1975 haar naam in Messianic Jewish Alliance of America. In 1917 had diezelfde Alliance Messiaans Jodendom nog als volkomen onaanvaardbaar afgewezen. Nu in 1975 ging onder druk van de jongere generatie het roer om. In 1979 wordt in dezelfde geest in Amerika de Union of Messianic Jewish Congregations opgericht.

In 1986 wordt dan ook nog de International Alliance of Messianic Congregations and Synagogues opgericht. In 2012 waren bij deze laatste twee organisaties meer dan 200 Messiaanse synagoges aangesloten. Daarnaast zijn er wereldwijd nog minstens 300 die onafhankelijk opereren of bij kleinere netwerken zijn aangesloten.

Ik wil deze lezing graag afsluiten met een citaat van David Rudolph. David is een goede vriend van Mark Kinzer en volgens mij een van de belangrijkste Messiaans Joodse theologen van dit moment. Het citaat is van David zelf en komt uit zijn boek 'Introduction to Messianic Judaism' dat ook op de boekentafel ligt.

Citaat: "Net zoals het wonder dat de staat Israël na 2000 jaar weer onderdeel uitmaakt van de wereldgemeenschap, is ook de Messiaans Joodse gemeenschap hersteld en teruggebracht bij de Joods-Christelijke wereld na een afwezigheid van meer dan 1600 jaar. Eeuwenlang heeft de kerk en de synagoge het Messiaans Jodendom gemarginaliseerd en het behandeld als iets dat er niet mocht zijn. Vandaag de dag zijn er tekenen dat dit aan het veranderen is." Einde citaat.

Er zijn steeds meer tekenen van deze verandering. Het Messiaans Jodendom is in al zijn diversiteit springlevend en sterk in ontwikkeling. David Rudolph is zelf een teken van deze verandering. Gepromoveerd aan de universiteit van Cambridge in New Testament Studies, is Rudolph nu directeur van Messianic Jewish Studies aan King's University in Dallas. Bij mijn weten is dit de eerste theologische opleiding voor Messiaanse Joden op universitair niveau ter wereld. De website is www.messianicstudies.com

Een andere opmerkelijke ontwikkeling is de sterke groei van het Messianic Jewish Bible Institute. Zij bieden een opleidingsprogramma voor het toerusten van Messiaans Joodse leiders. Ze hebben intussen vestigingen in Afrika, Azië, Latijns Amerika en Europa. De website is www.mjbi.org

Het Messiaans Jodendom valt niet meer weg te denken en zal de komende jaren naar alle waarschijnlijkheid alleen maar in betekenis toenemen. Ja, er is veel veranderd sinds Nicea.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Evert van de Poll, De Messiaanse Beweging en haar betekenis voor christenen, Shalom Books, Putten, 2001

Kees Jan Rodenburg, Joodse Volgelingen van Jezus, Een overzicht in 40 vragen en antwoorden, Uitgeverij Groen, Heerenveen, 2010

David Rudolph & Joel Willits, general editors, Introduction to Messianic Judaism, Its ecclesial Context and Biblical Foundations, Zondervan, Grand Rapids, Michigan, 2013

Mark S. Kinzer, Postmissionary Messianic Judaism, Redefining Christian Engagement with the Jewish People, Brazos Press, Grand Rapids, Michigan, 2005

Hugh J. Schonfield, The History of Jewish Christianity, From the First to the Twentieth Century, second edition 2009, Original publication London Duckworth, 1936

Yaakov Ariel, Evangelizing the Chosen People, Missions to the Jews in America, 1880-2000, The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London, 2000

Mark D. Nanos, Magnus Zetterholm editors, Paul within Judaism, Restoring the First-Century Context to the Apostle, Fortress Press, Minneapolis, 2015

William S. Campbell, The Nations in the Divine Economy, Paul's Covenantal Hermeneutics and Participation in Christ, Lexington Books/ Fortress Academics, New York, London, 2018

Daniel Boyarin, Border Lines, The Partition of Judaeo-Christianity, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2004

Oskar Skarsaune and Reidar Hvalvik, Editors, Jewish Believers in Jesus, The early Centuries, Hendrickson Publishers, Peabody, Massachusetts, 2007

Marcel Simon, Verus Israel, A study of the relations between Christians and Jews in the Roman Empire (AD 135-425), Oxford University Press, New York, 1986